

Gorencu nekaj težje ko Štajercu. Tako je obišel fantiček vseh narod slovenski. *)

J. Macun.

Kaj je domoljubje?

*Govor prečastitega kanonika Josipa Marič-a v stolni cerkvi ob obhajanju stoletnice na slavo narodnega horvaškega pesnika Andreja Kačića-Miošića v Zagrebu 13. dec. 1860. *)*

Gospôda! to leto izteče sto let, kar je Andrija (Andrej) Kačić v Gospodu zaspal. Andrija Kačić je potomec plemenite rodovine Kačić-eve in rodú onih knezov Kačićev, kateri so nekdanj s Horvati ponujali krono kraljevine svoje Kolomanu, kralju ogerskemu. Andrija je rojen v primorju makarskem v selu Bristu. Dorasel do dôbe, ko mu je na križepotju življenja odločiti bilo, po kateri stezi naj potuje, odbere si stan duhovni in stopi v red frančiškanski manjših bratov. Rod in red sta ga napravila, da gré v Budim in se tam uči naukov modroznanskih in bogoslovnih, katerih se je izučil s tako slavnim uspehom, da je, vernivši se na dom, v samostanu makarskem postal učitelj modroznanstva. Tù je v naukih področja svojega spisal in na svetlo izdal délo v jeziku latinskem, v katerem opravištvu bi bil po duhu tadanjega časa tudi nadalje ostal, ako bi ga od tega ne bilo odvernilo domoljubno serce njegovo. Spoznavši, da je neumno v šumo (gojzd) derva nositi in v morje zlivati vodo, — da je sramotno tuje dvore graditi, svoje pa zanemarjati, prestavi petéro bukev Mojzesovih in nekoliko prerokov v slavenski jezik, in temu prvemu delu svojega domorodnega duha dá ime: „Korabljica (ladjica) sv. pisma“. Postavši pak poslanec apostoljski (misijonar) dežel Dalmacije, Bosne in Hercegovine, obhodi te dežele v svojem poklicu. Al kodar ga je apostoljski duh vodil, tod ga je tudi domorodno serce njegovo spremljalo. On hodi tod in tam, po mestih, po samostanih; iz ust naroda nabira gradivo in zapisuje dogodke slavenskih kraljev in izpeva slavo slavenskih junakov. Živel je 70 let, in bil je ponižna, blaga in poštena duša.

To je gotovo vse, gospôda! kar iz življenja ubogega fratra povedati morem. Nas danes največ mika njegova „Pjesmarica“, znana pod imenom: „Razgovor ugodni naroda slavenskoga“, s katerim je rodu svojemu največ postregel. V nji dijejo kersčanske kreposti, v nji se nahaja ljubezen starišev do otrok svojih, otrok do starišev, zvestoba podložnikov, ljubezen domovine in pobožnost do Boga. On je spravil na dan junake, s katerimi bi se danes vseh narod slavenski ne ponašal, ako bi jih ne bilo Andrejevo pero poslavilo. On je dosedaj prvi in najplodniji narodni pesnik in ljubljenelec celega naroda. Njega prepeva devica v kolu, pévajo ga pastirji na polju, in junaki jezdéči čez goro.

Evo, gospôda! Andrija Kačić bil je, kakor sami vidite, domoljub, in zato vredni sin roda in domovine, zato pa tudi menim, da tega dneva, kterega so domoljubi Andriju odločili na slavo, in kterega se tolika slavna gospôda udeležuje, ne moremo bolje poslaviti, kakor da se z vami o domoljubju porazgovorim. Vidite, gospôda slavna, da je ta naloga prevelika, da bi ji zavoljo slabote uma svojega kakor tudi zavoljo nenadnega dogodka ter kratkote in važnosti časa dovoljno zadostiti mogel; ktere sem se težko lotil in ktere bi se nikakor ne bil podstopil, ako bi se ne

*) Naj se ne moti nikdo pri tem, ker posebno po jeziku, ki je najvažnejši razloček narodov, Horvati, kakor je gori rečeno, pristevajo se Slovencom; politička osoda pridružila jih je daljnim našim bratom, Serbom ali boljše Srbom.

*) Ta govor je bil s toliko slavo sprejet, da ga res kot „besedo ob pravem času“ tudi „Novice“ svojim bravcom naznaniti morajo.

Vred.

bil ohrábril s tem, da morem z rodom iz serca govoriti. Hočem tedaj začeti. Bog mili pá in vaša ljubezen naj mi pripomore!

Kaj je domovina? Domovina ni ono mesto, na katerem se kdo po naključji rodi; ker potem, ako se kdo rodi na morji, v špilji (jami), v gori, bila bi gora, špilja in morje domovina njegova. Domovina ni mesto, na katerem se začasno nahajamo, ker bi sedaj to sedaj uno mesto bilo domovina naša. Domovina ni mesto, v katerem materialne koristi uživamo, ker, ako bi to mesto razpadlo, razpadla bi tudi domovina naša. „Naj bi bila razpadla Rim in Atene, omagala Tuli in Temistokel, naj jima se poderó zidovi, razdenejo dvorovi, da jim ne sledú ne ostane, kaj je zato, da le mestnjani ne razpadajo? Vi Atenjani na morjih, vi Rimljani v Epiru, rešite se; kjer ste vi, je tudi domovina!“ Kočevnik Arabec nima hiše ne pobištva, pa vendar ima domovino. Kaj je tedaj domovina? Domovina je množina stanovnikov, ktere vežejo občne koristi in razmére v enem imenu kakor v okviru (oklepu), — je medsabna zveza ljudi kakor ljudi, mestnjanov, zakonskih, rodbine, prijatlov, zapovedajočih in podložnih, — je občinstvo družbenosti, vlade, postav, práv, dolžnost in sredstev za pospeševanje občne in edine sreče in blagostanja. To je domovina.

Kaj pa je domoljubje? Domoljubje je iskreno prizadevanje za napredovanje vsega, kar domovini donosi srečo in varnost? V kateri domovini pa se najde sreča in varnost? V oni, v kateri vsaki stanovnik svojo dolžnost sveto izpolnjuje. Ktere pa so te dolžnosti? So poglavitne tri: zmernost do sebe, pravica do svojih ljudi in pobožnost do Boga: „Dajte, da zmerno, pravično in pobožno živimo na tem svetu!“ je rekel nekadašnji modri sv. Pavel.

(Kon. sl.)

0 zadevi slovenskega političnega časopisa.

Sadanji čas tirja od nas, da na eni strani to popravimo in dobimo, kar so naši prededje zanemarili, na drugi strani pa, da našim potomcom to ustavimo, česar mi po naših očetih podedovali nismo, namreč veljavnost naše narodnosti. Mi, ki zdaj živimo, moramo biti Janezi Kerstniki: pot moramo delati za tiste, ki bodo za nami. To mora biti sadanji čas naša uloga, naša naloga, ako nočemo zaostajati za našimi brati Čehi in Horvati; ako nočemo našemu zarodu samo naš prah zapustiti, ki ga bo teptal brez hvaležnega spomina; ako nočemo, da bodo naše deca to, kar smo bili mi — jadni heloti; ako nočemo, da naš narod do vekomaj suži! Ako vsega tega nočemo in še več drugih nesreč ne, moramo se živeje gibati, kakor do sedaj, ko se vse okoli nas kreše. Mi moramo svetu pokazati, da tudi mi kaj veljamo, da tudi mi imamo pravico glasno govoriti v zboru narodov in da naši besedi gré enaka veljavnost in tehtnost, kakor besedi drugih. Da pa zamoremo svoj glas povzdigniti, da se tudi v daljnih krogih zasliši, treba nam je javnega orgána: političnega lista. Res je, „Pozor“ v Zagrebu nam je obetal, da če tudi nas Slovence v svojo obrambo vzeti, pa dosedaj je celó malo govora bilo v njem o naših zadevah; saj mu še za domače včasih prostora pomanjkuje. Nam je tedaj treba svojega lastnega. Mož za uredjevanje sposobnih, mislim, nam ne manjka, tudi zastran naročnikov in dopisnikov se nam ravno ni treba bati; kaj drugega je zastran dovoljenja politične oblasti. Pa tudi to, sodim, bi se rešiti dalo, kakor takrat, ko smo imeli časnik „Slovenijo“. Al kje bomo pa kaucijo od 10.000 fl. vzeli? To se mi dozdeva, je najvažnije vprašanje o ti celi zadevi. Ako Ljubljana moža nima, ki bi bil pripraven in sposoben to svoto položiti, ga, mislim, drugod ne bo najti. Pa, kdo vé?! Vaš dopisnik na Dunaji je v zadnjih lanskim „Novicah“ to reč sprožil in dobro bi bilo, da bi se še

drugi naši ljudje o ti zadevi oglašili, da bi se stvar uredila, kakor želimo. Bog blagoslovi početje!

V Zagrebu 27. dec. 1860.

K. Žavčanin.

„Slovenka.“

I sedma knjiga „Slovenke“ ugleda sveta, još jedna (osma) iziće, pa je za ovu godinu navršila tečaj. Sa novom (1861) godinom počinje nov tečaj, te će izlaziti iza kraja svakog meseca, buduć da mi kroz godinu još nikako moguće nije na preče izdavati. Pri početku izdavanja „Slovenke“ mislila sasvim ženskom polu je posvetiti, no doenije po broju predbrojnika uvidio, da s' njima neću daleko vtići, jer beu odveć u manjini, zaoto uzede drugi pravac, mnome naznačeni t. j. služiti Slovenstvu, koje Bogu hvala dostojno me i podpomaga.

„Slovenka“ dakle i od sele priderževa će se svoga udarenog puta, govoreći o slovenstvu i za slovenstvo a najviše za Srbinstvo. O njezinom napredku i uredjenju neću govoriti, to će tek pravedna kritika oceniti, do reći samo moram, da beše više moralne i materialne pomoći, da bi i na jošte mogla i savišenija biti; jer koje pokorno Slovenku prolio, video je gotovo izključivo urednikovog rada, a znate kako Gjiri Ferić veli: nejaka je reka svaka — ka se deli na viš traka. —

„Slovenka“, kao što je već rečeno, izlaziće iza svakog meseca, daklem godišnje 11 — 12 svezaka po 5 — 6 araka u najvećoj osmini, i koštova će za celu godinu 3 fl. a. v. za pol godine 1 fl. 50 nov. za četvert 80 nov. Ko deset predbrojnika skupi, dobija jedanajstog na dar, bilo u knjigama ili novcu. Predplata šalje se upravo uredništvu, svima uredništvama jugoslovenski novina. Knjižarama u Beču: Ferd. Klema; Pragu: Jana Pospišla; Beogradu: Valožića; N. Sadu: Hinza i Fuksa.

Pozivamo sve naše dosadašnje predplatnike, da što pre obnove sveje predplate; jer u protivnom slučaju oće im se obustaviti brojevi.

Pozivamo i drugo čitajuće občinstvo prostranog jugoslovenstva, da i ono što skorije pristupi u kolo naši dosadašnji podupirača, da bi što sigurnije u borbu suprot neznanstva i tmine upustiti se smeli.

U novom Sadu na sv. Andrija.

Emil Čakra, urednik Slovenke.

Jezikoslovna drobtinica.

Odgovor na vprašanje: Kdo so bili rotmani?

Ko je notranja Avstrija imela še svoje posebne vajvode v Graden, so ti vojvodi po deželi različne častnike postavljali. V starih listinah posebno to trojico najdem: Raitmann, Raithmann, Fraiss in Walpot, Walbot.

Na Štajarskem še imamo dosti hišnih in osebnih imen: pri Ratmonu, Ratmunu, Rotmanu, pri Frasu, pri Vaupotu, Vôpotu, Vaupotiču. Ratmuni so posebno po slovenskih goricah naseljeni, Frasov najdeš od Plača do ogerske meje skoro v vsaki vasi; po domače se jim pogostoma pravi: „Pri sodecu, pri rihtarjevih, pri Petkovih“. Tudi Vaupote najdeš na dravskem polji, pri sv. Antonu in sv. Jurji na Ščavnici. Na dravskem polji je cela vas z imenom Vaupoče ponemčena: v Amtmannsdorf.

Rotman, Ratmun je bil Raitman, Râtmann, kateri je srenjske rajtenge vodil, nemški raiten, râten = rechnen; Vaupot, Vôpot pa je bil Walpot in v staronemški državi poslanec na deželne zборе, pozneje je pobiral štibro in jo je v grad nosil (Murko ima v svojem besedniku vâpot, Stadtknecht), Fras pa je to kar Fraiss v staronemški državi enak poznejemu „Bannrichter“, zato še Frasi imajo domače imena: Sodečevi, Rihtarjevi, Petkovi, ker je večidel v petek bil tožni in sodni dan.

Davorin Terstenjak.

Lepoznanski del.

Turki in raja.

Poleg ilirskoga.

I.

Bilo je mesca malega serpana 18**. Temna noć je pokrivala polje kosovo, široki oni grob svobode srbske, kjer je hudovoljni Vuk Branković, izdajući Boga in dom svoj, podvergel hrabri srbski narod sužnosti turški.

Kakor da bi ne samo nebo ne hotlo se ozirati na mesto, ki je bil priča ostudnoga izdajavnoga djanja ter je gledalo, zapad zvezde srbske slave in kjer zdaj sirovi ptujec z nogami teptà častni križ: to noć zašle so bile tudi zvezde iz nebeškoga stropa; temni oblaki pokrivali so celo obzorje; ploha dežja se je razlivala strahovito po širokih poljanah; pogostoma potresala se je zemlja vsled gromovega bobnenja in svitli bliski prekrizavali so enako gorećim kaćam gosti mrak.

Kadar je blisk osvetil v žalost zaviti svet, mogel si viditi za trenutek jahaća, jezdećega v Novipazar; — zidovi novopazarski in šibki minareti pokazovali so se v daljavi enako belim noćnim prikaznim. Konj, preplašen noćne groze in boden od ostrog jahaćevih dirjal je urnih skokov; jahaću se rudeći turban razvije ter vihrá po zraku enako ogujenemu krilu. In zopet ga je tema pokrila; ne vidi se za ped daleć, le slišati so težki stoki konja in žalostni žvižg vetra. Zopet švigne blisk iz oblakov in vnoviće se vidi jahać na golem konji z raztergano in na već mestih okervavljeno obleko; konj, čern ko gavran, pobelil se je bil od samega pota; pene perskajo od njega na vse strani in vendar ga naganja jahać na vso silo v dir. Že je tako daleć od nas, da ga tudi pri pogostnem bliskanji ni moć već viditi; pa saj tudi Novipazar ni već daleć; o jasnom nebu mogle bi se že viditi mestne vrata. In vendar jahać pozorno meri daljavo, pazljivo se ozira ter posluša, kakor da bi se bil koga bal in želel mu izbegniti.

Srećno zdaj prileti pred mestne vrata in zakliće: „Durat aga! Odprite psi!“ Ta glas mogel je biti zapoved stražnikom, kajti so na hip se odperle vrata; vhod bil je razsvitljen z bakljami, v njem so stali v vojaškom redu panduri, nizko klanjajući se. Kakor na pol mertev šine jahać skozi vrata! „Selam alećim, častiti paša!“ pozdravlja Durat, pandurski aga, z znižano glavom svojega gospodarja, gospodarja pašaluka novopazarskoga; — al konj se v tem hipu zgrudi pod jahaćem, paša se zvali v prah, dva, trikrat se preverne, preden se vzdigne; osupnjeni panduri pa gledajo svojega paša, vidši blede obliće, raztergano in okervavljeno obleko, in preplašeni ne morejo odverniti oći od njega. Paša mahne z rokama in veli, naj vrata urno zaprejo; al oni ga ne razumejo, dokler sam enega pandurov ne zgrabi ter ga porine, malo da si ni glavo razbil ob vratih, ter je padel omedlevši po tleh. Tovarši zdaj razumejo ukaz milostljivega paša in hitijo zapreti duri.

„Hej, Durat!“ — zaupiće paša agi — „zaklići mi urno svćtnika in muftija, da pri tej prići prideta pred me. In ti obhodi urno straže; — pri moji veri, tudi v teh zidovih nismo već varni psos hajdukov. — Aga molće prekriža roke na persih in kakor bi se česa spomnil, pogleda namesti vprašanja mило svojega gospoda. Al ta ga razume, zakaj bridka žalost mu pokrije lica; zatem oistro pogleda aga ter reće: „Pojdi in stori mi kakor sem ti ukazal!“

Aga odide, paša pa se oberne zdaj h konju, ki jě bil med tem pogovorom težkih stokov poginil, in reće: „Joj meni! tudi tebe sem zgubil, Amharo, carsko diko. Kdo te ni poznal v Novempazaru, kakor tudi v Belem gradu in večnem Štambulu. Da! v svojem teku nadvladala si lastovko in trikrat rešila mi življenje. Ko je Kuli — kapitan pobil kneza bosanskoga v Šumadii, kjer je naših le malo ostalo pri življenji, ti si me srećno odnesla skozi sredo ostrih mećev proklete raje, in akoravno so jatagani kri-